

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาของการศึกษา

สภาพเมืองต่าง ๆ ของประเทศไทยขณะนี้เริ่มประสบปัญหาและมีความจำเป็นต้องแก้ไขและพัฒนาโดยการวางผังเมืองแล้ว แต่ปัญหาสำคัญประการหนึ่งในการวางผังก็คือ การขาดข้อมูลความเป็นมาในอดีต หรือถ้ามีก็เป็นพัฒนาการในช่วงสั้นที่ไม่สามารถให้ภาพที่ชัดเจนของเมืองได้ การขาดข้อมูลพื้นฐานของเมือง เทียบเคียงไปกับการวางแผนนั้นเกิดผลเสียที่ตามมาก็คือ เราจะได้เมืองใหม่ที่ไม่น่าพาดูภูมิหลังของเมืองเดิม เพราะขาดความเข้าใจ ขาดความรู้จักตัวตนของเมืองนั้น ๆ พอที่จะสืบทอดหรือรักษาวินัยชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานให้ต่อเนื่องจากอดีต สอดคล้องไปกับสภาพปัจจุบันและดำเนินต่อไปในอนาคตได้ โดยไม่ละทิ้ง "วิถียุทธ" หรือ "เอกลักษณ์" อันเป็นมรดกของงานสร้างสรรค์จากอดีต

ด้วยเหตุดังกล่าวการศึกษาเมืองเป็นการเฉพาะตัว ถึงลักษณะโครงสร้างและพัฒนาการของเมือง เพื่อจะนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการวางผังเมือง และสะสมไว้เป็นพื้นฐานในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับเมืองต่อไป จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

เมืองเชียงใหม่ เป็นเมืองเก่าแก่ระดับเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนา ที่ผ่านพัฒนาการขั้นซ้อนมารวม 700 ปี มีลักษณะเฉพาะตัวที่เด่นชัดและน่าสนใจ ในปัจจุบันเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความเจริญเติบโตเป็นอันดับที่สองของประเทศรองจากกรุงเทพมหานคร รับบทบาทเป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนบนที่มีฐานเศรษฐกิจอยู่ที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทางศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติที่งดงาม ด้วยความเป็นมาที่ลึกซึ้งจากอดีตประกอบกับความสำคัญในปัจจุบัน อีกทั้งเชียงใหม่ในขณะนี้ก็เป็นเมืองที่ได้ผ่านการวางผังเมืองรวมมา 2 ครั้งแล้วและมีสถานการณ์ของการวางผังที่น่าสนใจ จากเหตุผลทั้งหมดนี้ ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์จึงเลือกเมืองเชียงใหม่มาเป็นกรณีศึกษา

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

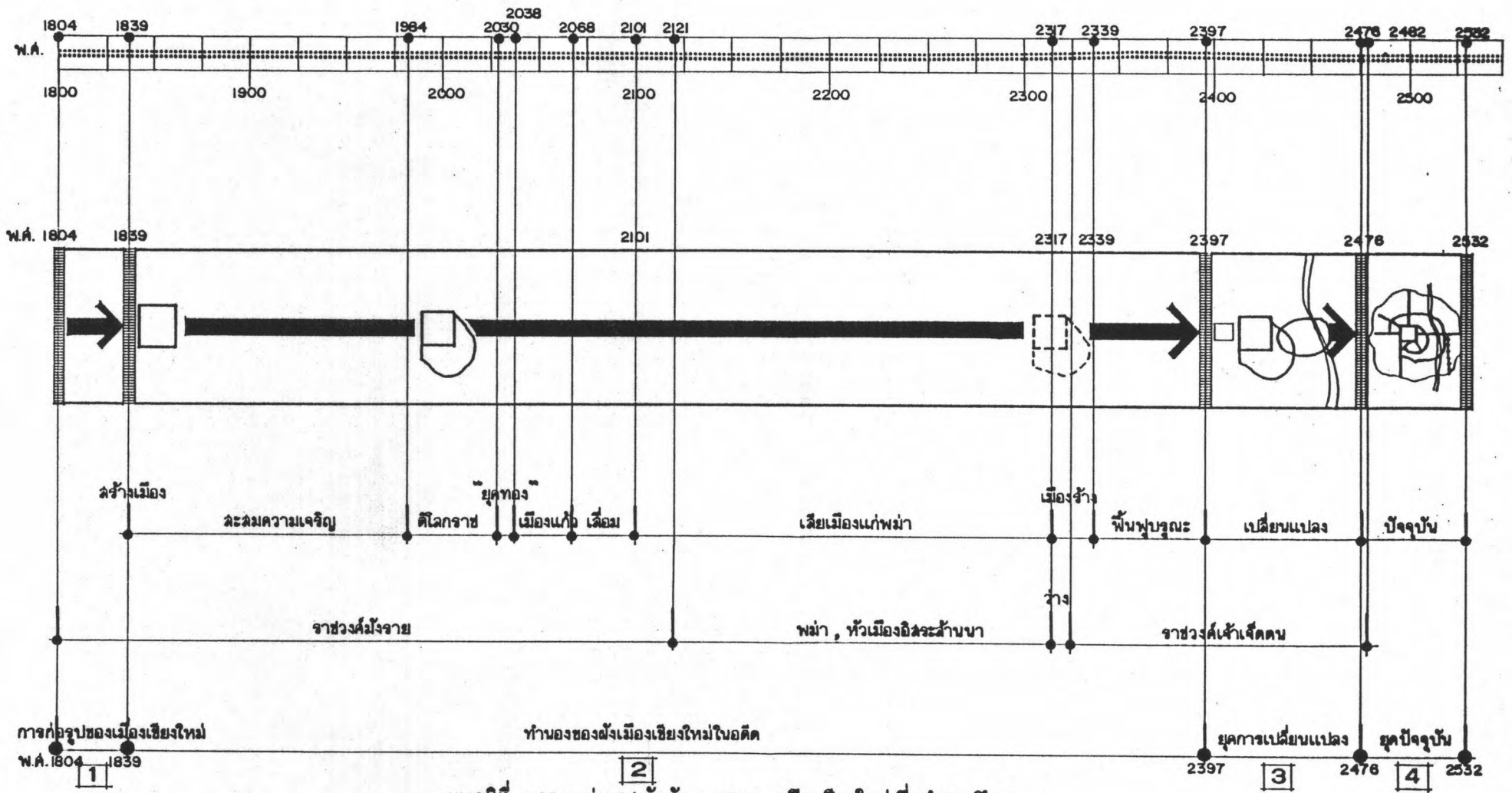
1. เพื่อทราบถึงลักษณะ เฉพาะและพัฒนาการของ เมือง เชียงใหม่ รวมทั้งโครงข่าย การสัญจรและพื้นที่ปลูกสร้างของเมือง ว่ามีเหตุ ปัจจัย และผลเป็นอย่างไร
2. ทําการประเมินคุณค่า ข้อดี ข้อเสียทางผังเมืองในประเด็นต่าง ๆ เช่นประโยชน์ ใช้น้สอย ระดับของการเข้าถึง ความคล่องตัวของ การจราจร บรรยากาศของเมือง รูปแบบการ แบ่งแปลงที่ดิน เป็นต้น
3. เพื่อนําเสนอวิธีการและผลการศึกษาที่ได้ ไว้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาทาง ผังเมืองของเมืองอื่น ๆ ต่อไป

วิธีการศึกษา

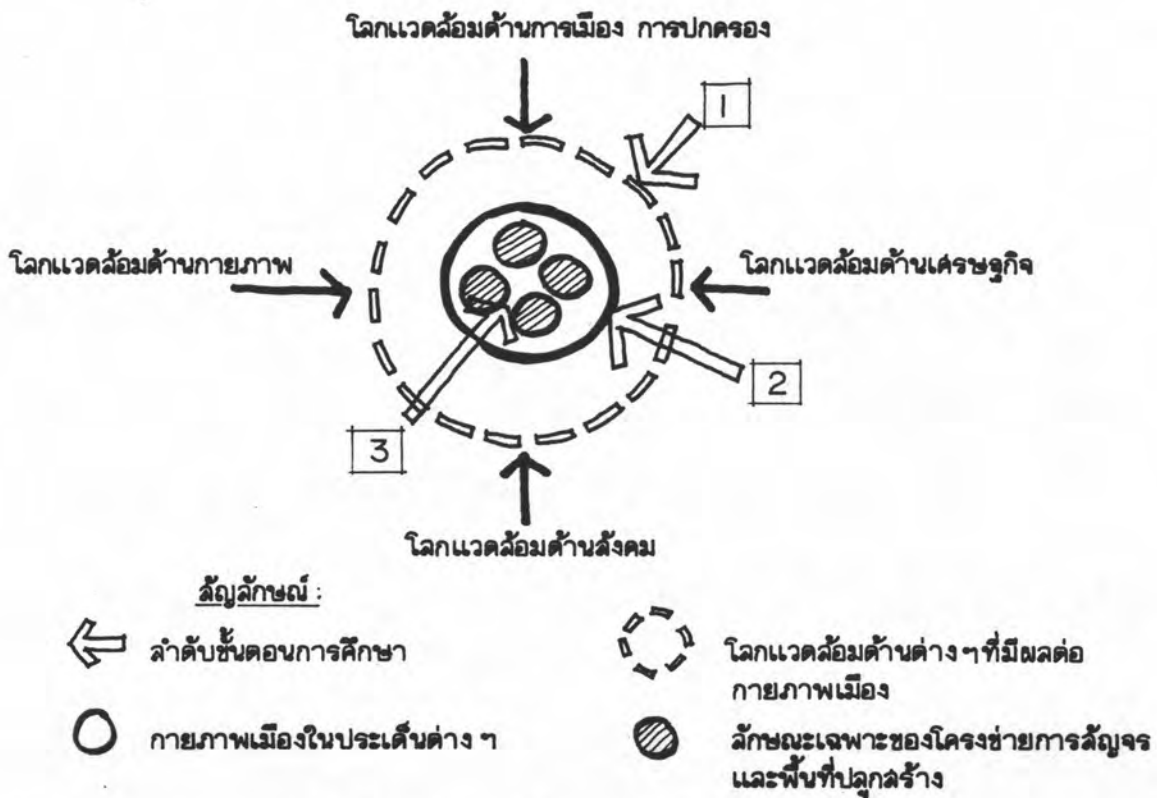
แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ พัฒนาการ และสภาพปัจจุบัน

ส่วนที่ 1 พัฒนาการ

1. ใช้หลักเกณฑ์ (CRITERIA) ของโลกแวดล้อมด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านกายภาพ มาแบ่งยุคสมัยพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 ยุค คือ (ดูแผนภูมิที่ 1.1)
  - การก่อรูปของเมืองเชียงใหม่ พ.ศ.1804-1839
  - ทานองของผังเมืองเชียงใหม่ในอดีต พ.ศ.1839-2397
  - ผังเมืองเชียงใหม่ยุคการเปลี่ยนแปลง พ.ศ.2397-2476
  - ผังเมืองเชียงใหม่ยุคปัจจุบัน พ.ศ.2476-2532
2. อาศัยโลกแวดล้อมด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้าน กายภาพในแต่ละยุคสมัยมาทำการศึกษาวเคราะห์ อธิบายถึงลักษณะและโครงสร้างเมืองว่ามีความ สัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร โดยเฉพาะลักษณะของโครงข่ายการสัญจรและพื้นที่ปลูกสร้าง
3. ใช้หลักเกณฑ์ (CRITERIA) มาจัดรูปแบบพื้นที่เมืองที่มีลักษณะ เฉพาะตัวและความ น่าสนใจเพื่อทำการศึกษาวเคราะห์ อธิบาย และประเมินคุณค่าทางผังเมือง

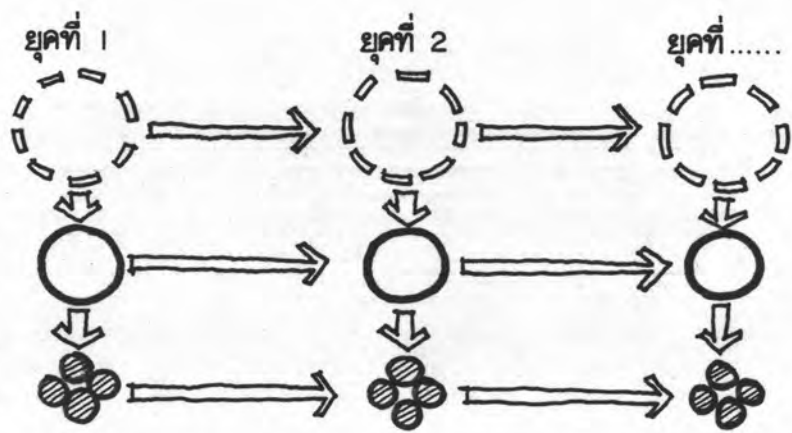

แผนภูมิที่ ๑. การแบ่งยุคสมัยพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่เพื่อทำการศึกษา

แผนภูมิที่ 1.2 ความสัมพันธ์ต่อกันของเมืองและลำดับการศึกษา (ตามวิธีการศึกษาข้อ 1-3)

4. การศึกษาใน 3 ระดับที่กล่าวมาแล้วนั้น จะกระทำต่อเนื่องกันไปตามยุคสมัย และมีความสัมพันธ์กันของการศึกษา ทั้งทางแนวนอนและแนวตั้งตลอดเรื่อง

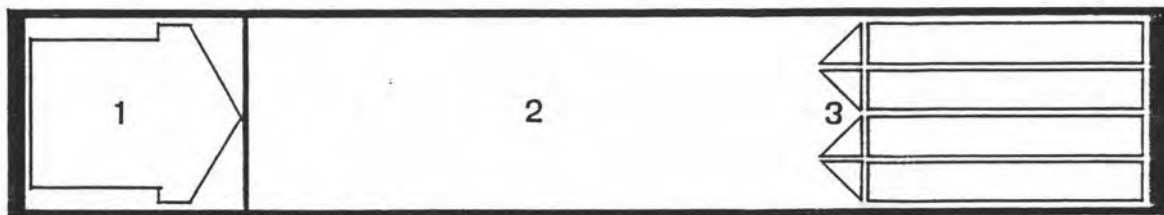

สัญลักษณ์ :

⇒ ความต่อเนื่องของพัฒนาการแต่ละยุค   ⇩ ความสัมพันธ์ภายในยุค

แผนภูมิที่ 1.3 ความต่อเนื่องและความสัมพันธ์กันของเนื้อหา(ตามวิธีการศึกษาข้อ 4)

5. เพราะการศึกษาพัฒนาการของเมืองเป็น เรื่องที่มีความละเอียดมาก และมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตลอด ดังแผนภูมิที่ 1.3 วิธีการที่จะทำให้ผู้มาทำการศึกษาเข้าใจ และติดตามเรื่องราวได้ถูกต้องโดยไม่หลงทางนั้น เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น จึงได้ออกแบบ เครื่องมือที่จะช่วยการ ORIENTATION เพื่อนำการอ่านและทำความเข้าใจประกอบ เป็นจังหวะขั้นตอนในการเดินเรื่อง ดังนี้

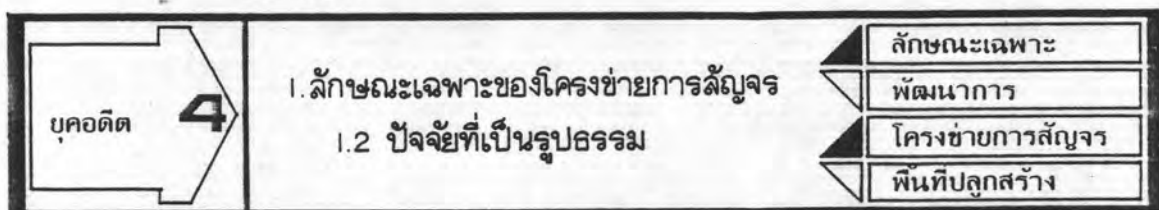

สัญลักษณ์:

- 1 บทที่และชื่อยุคของพัฒนาการที่กำลังศึกษา
- 2 หัวข้อสำคัญของเนื้อเรื่องที่กำลังศึกษา
- 3 เนื้อหาที่จะกล่าวถึงต่อไปในมีน้ำหนักรหรือประเด็นตามคำสำคัญที่กำหนดไว้อย่างไร (แสดงด้วยการลงเงาที่บในช่องสามเหลี่ยมด้านหน้า)

แผนภูมิที่ 1.4 เครื่องมือที่จะช่วยการ ORIENTATION ของผู้มาทำการศึกษา

ตัวอย่างเช่น

1.2.1 วิธีการสัญจร .....→

หมายความว่า กำลังศึกษาอยู่ในพัฒนาการยุคอดีต บทที่4 ภายใต้อำเภอสำคัญที่กำลังศึกษา คือ 1. ลักษณะเฉพาะของโครงข่ายการสัญจร 1.2 ปัจจัยที่เป็นรูปธรรม โดยมีน้ำหนักรหรือประเด็นของเนื้อหาที่จะกล่าวถึงในข้อที่ 1.2.1 ต่อไปนั้นอยู่ที่ลักษณะเฉพาะและโครงข่ายการสัญจร

ส่วนที่ 2 สภาพปัจจุบัน

การศึกษาสภาพของ เมือง เชียงใหม่ในปัจจุบันจะกระทำ เช่น เดียวกันกับส่วนที่1 แต่จะทำการศึกษาย่างละเอียดถี่ถ้วนกว่า ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ขอบ เขตของการศึกษา

1. พื้นที่ศึกษา ในการกำหนดขอบ เขตพื้นที่ศึกษานั้นได้พิจารณาถึง เขต เทศบาลนคร เชียงใหม่ เขตสุขาภิบาลช้างเผือก และ เขตผังเมืองรวม เมือง เชียงใหม่ที่มีอยู่แล้ว แต่มีความเห็นว่าการขอบ เขต เหล่านี้ไม่สามารถครอบคลุม เนื้อหาและพื้นที่ศึกษาได้ชัดเจนพอ ประกอบกับ เขตทั้งสองสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา

ดังนั้นจึงกำหนด เขตพื้นที่ศึกษาว่า "บริเวณนคร เชียงใหม่" ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่ได้มีการจัดแบ่งการใช้ (ORGANIZATION) ของพื้นที่ (SPACE) และกิจกรรม (ACTIVITY) ที่สัมพันธ์กันตามสภาพความเป็นจริง โดยมีความเห็นว่าการเป็น เมืองที่สังเกตเห็นได้มีความสำคัญกว่าขอบ เขตการปกครองหรือขอบ เขตการวางแผน

2. ขอบ เขตของเนื้อหา เนื่องจากลักษณะการศึกษามีหลายระดับ มีความเคลื่อนไหว (DYNAMIC) และส่งผ่านกันระหว่างยุคสมัย มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไปหมด ในการกำหนดขอบ เขตของ เนื้อหาเพื่อทำการศึกษา จึงจำเป็นต้องกำหนดค้ำหลักของงานให้ชัดเจน แต่ขณะเดียวกันนี้ก็สัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับสาเหตุและปัจจัยอื่น ๆ ตามความเหมาะสมและจำเป็น

ในการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ได้กำหนดค้ำหลักของงาน หรือค้ำสำคัญ (KEY WORDS) อยู่ที่ "ลักษณะ เฉพาะและพัฒนาการของโครงข่ายการสัญจรและพื้นที่ปลูกสร้าง" ในบริเวณนคร เชียงใหม่ที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ คดีความ เชื่อ การรับอิทธิพลจากเมืองอื่น และความสัมพันธ์กันขององค์ประกอบที่ค้นพบจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์เท่านั้น ไม่รวมถึงปัจจัยอื่นที่ก่อให้เกิดลักษณะ เฉพาะและพัฒนาการ เช่นกัน อันได้แก่ เส้นทางการค้าและชุมทางการค้า เส้นทางลำเลียงผลผลิตทางการ เกษตรของชนชั้นปกครองจากไร่นา เข้าสู่เมือง เส้นทางน้ำที่หล่อเลี้ยงชุมชนชนบท เป็นต้น เพราะจะทำให้ขอบ เขตของ เนื้อหาที่จะทำการศึกษากว้างมาก เกินกำลัง โดยจะเริ่มทำการศึกษาดั้งแต่การก่อรูปของ เมืองจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.1839-2532)

ประโยชน์ของการศึกษา

1. ผลการศึกษาที่ได้จะมีประโยชน์ต่อการวางผังเมืองเชียงใหม่ เพราะการได้พื้นฐานของการวางแผนที่แท้จริง ที่ออกมาจากปัญหาและลักษณะความเป็นมาของเมืองเอง (ORIGIN) นอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ของเมืองได้มากขึ้นแล้ว ยังจะช่วยรักษาเอกลักษณ์ของเมืองไว้ได้อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

2. ผลการศึกษาก็จะเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาทงผังเมืองและชุมชน ผลการศึกษาที่ได้้นนอกจากจะเป็นพื้นฐานต่อวงการศึกษแล้ว วิธีการศึกษาที่ได้รับการออกแบบคิดค้นก็จะเป็นประโยชน์ที่จะนำไปเทียบเคียงใช้หรือเป็นแนวทางในการศึกษาเมืองอื่น ๆ ต่อไป